

DIN ISTORICUL PAROHIEI ROMÂNE GRECO-CATOLICE CRAIDOROLȚ ȘI PR. MUREȘAN DUMITRU

Eugen Radu SAVA*

FROM THE HISTORY OF THE ROMANIAN GREEK-CATHOLIC PARISH OF CRAIDOROLȚ AND PRIEST MUREȘAN DUMITRU

Abstract

In this study, the author publishes pieces of information about the Romanian Greek Catholic Church from Craidorolț, the county of Satu Mare, in the north-western part of Romania. This piece of work shows an analogy of many priests who led the spiritual fates from this village. In particular, it highlights the history of the period from 1946 to 1956, when at the helm of this settlement was the Greek Catholic priest Dumitru Mureșan. Fugitive, he was hidden in different places, celebrating underground church services. Followed by the communist regime, he was arrested in 1958 and sentenced to 20 years of prison because of his affiliation to the Greek Catholic Church, in the so-called "batch Tămâian" along with 12 other people that gathered priests and faithful believes of this religion.

Key words: administration, salt mine, magistrate, vizier, dungeon, parole, patronage society.

În lucrarea de față dorim să completăm fondul de informații privind istoria instituției ecclesiale greco-catolice, referindu-ne la trecutul unei parohii situată pe teritoriul Episcopiei greco-catolice de Oradea. Despre ea s-a scris într-un număr al publicației *Informația de Duminică*, apărută la Satu Mare în 8 iulie 2012. *Șematismul Veneratului Cler Unit al Diecezei de Gherla*, ne oferă date despre sfințirea, în anul 1925, a trei clopote de la biserica din parohia amintită, care pe atunci făcea parte din episcopia de Gherla. În Craidorolț s-a născut memorandistul Luliu Coroianu, ca fiu al preotului greco-catolic Demetriu Coroianu. El, respectiv memorandistul, avea o soră numită Clara, viitoarea mamă a politicianului patriot Luliu Maniu (1873-1953), ucis în închisorile comuniste.

Se știe că în 1948 Parohia greco-catolică din Craidorolț, ca și altele de altfel, a fost desființată. Multe din aceste parohii n-au fost reînființate nici după 1990. În aceste condiții nu trebuie să ne mai mirăm de ce România nu este agreată pe plan internațional și de ce sistemul ei juridic este atât de contestat în Occident. Acestea scot în evidență nu numai incultura, ci și starea deplorabilă la care a fost adusă națiunea noastră, sub aspect moral.

Într-o poză de grup, publicată în materialul apărut în publicația pomenită, apare și figura preotului care păstora în Craidorolț în anul 1925. În *Șematismul* pe care l-am pomenit, la pagina 31, se arată că districtul protopopesc al Eriului, avea ca protopop pe onoratul Antoniu Băliban, paroh în Unimăt. Tot acolo se arată că Parohia Craidorolț, are 1.002 credincioși români greco-catolici, iar ca preot paroh pe Ilarie Gael. Dar cine a fost

* preot, Parohia Craidorolț

Fig. Teologi absolvenți 1938, Francisc Pal (stânga) și Dumitru Mureșan (dreapta)

acest Ilarie Gael, sub a căror păstorire au fost cumpărate cele trei clopote ale Bisericii Greco-Catolice de acolo? Preotul Ilarie Gael s-a născut în anul 1875. În *Șematismul Veneratului Cler al Eparhiei Gherlei*, pe anul 1900, la pagina 255, acesta apare printre absolvenții Teologiei din Gherla, nehirotoniți încă. El devine preot în anul următor, adică în 1901, funcționând în parohia greco-catolică din Sudurău, județul Satu Mare. Această calitate a sa ne-o confirmă *Șematismul Eparhiei de Gherla* pe anul 1914, la pagina 230. După moartea preotului dr. Constantin Lucaciu (1858-1920), parohul Craidorolțului, fratele marelui om politic Pr. Dr. Vasile Lucaciu, Ilarie Gael este numit preot aici, calitate pe care o va avea până la pensionare. În *Șematismul Eparhiei Greco-Catolice de Oradea*, editat în anul 1934, la pagina 139, parohia Craidorolț apare ca avându-l paroh pe același M. On. Ilarie Gael. Sub păstoria acestuia, în anul 1931, episcopul martir Dr. Valeriu Traian Frentiu al Oradei a sfințit biserica de aici, consacrand și altarul cu câteva sfinte moaște. Preotul Ilarie Gael moare în anul 1958 și este înmormântat în cimitirul parohiei sale din Craidorolț, alături de foștii lui păstoriți.

Dar iată care au fost preoții slujitori ai parohiei greco-catolice din Craidorolț, de-a lungul timpului.

Începând cu anul 1832 aici este amintit ca preot Grigore Pop, care a deținut și postul de protopop, până în jurul anului 1840. Urmează, apoi, ca paroh amintitul Demetrie Coroianu, tatăl memorandistului Iuliu Coroianu și bunic, după mama, a lui Iuliu Maniu. Din anul 1859 până în 1865, preot al Craidorolțului este Ioane Marc, o mare personalitate culturală a Sătmăruului din acele vremuri. În *Șematismul Veneratului Cler al Eparhiei Române Unite al Gherlei* pe anul 1867 este amintit ca paroh Ștefan Boroș, care s-a născut în anul 1821 și a fost hirotont preot în 1844. Parohia Craidorolț aparținea atunci districtului protopopesesc al Sătmăruului, protopop al acestuia fiind preotul profesor Petru Bran. Preotul Ștefan Boroș păstorește parohia Craidorolț până în decembrie 1874, când noul ei titular este Ambrozius Papp. *Șematismul Veneratului Cler al Eparhiei de Gherla* din anul 1878 ni-l amintește ca fiind aici paroh pe preotul Papp, care era și protopop districtual. Iată ce se spune în *Șematismul* din anul 1886, editat la Gherla (pagina 204), despre parohia Craidorolț: „paroh Ambrozius Papp, născut în 1839, hirotont în 1865, care e și protopopul districtului Satu Mare”. În parohie, se precizează în *Șematism*, numărul sufletelor greco-catolice este de 813 persoane. În *Șematismul Eparhiei Române Unite a Gherlei*, pe anul 1900, la pagina 222-223, este prezentat districtul protopopesesc al Sătmăruului. El avea ca protopop pe Ambrozius Papp, care era și paroh în Craidorolț. Un alt preot care a slujit Parohia Greco-Catolică din Craidorolț a fost pomenitul Dr. Constantin Lucaciu, fratele marelui om politic Vasile Lucaciu (1852-1922). Această calitate de paroh a lui Constantin Lucaciu la Craidorolț ne-o confirmă *Șematismul Diezezei Greco-Catolice a Gherlei* pe anul 1914. După trecerea acestuia la cele veșnice, paroh devine, cum am spus, Ilarie Gael, pentru ca în anul 1948 parohia să fie condusă de preotul Dumitru Mureșan.

Am putea spune că una dintre paginile istoriei parohiei Craidorolț se consumă în anul 1946, când la cârma acesteia vine preotul greco-catolic Dumitru Grigore Mureșan (1915-2005).

El s-a născut la 17 februarie 1915, în Bedeu, Ungaria, din părinții Dumitru și Maria. A absolvit Liceul „Emanuil Gojdu” din Oradea, promoția anului 1933. Urmează apoi cursurile Academiei Teologice Greco-Catolice din Oradea, pe care o absolvă în anul 1938. După hirotontire, a funcționat, cu începere din anul 1939, ca preot la Uileacul Beiușului, până în 1946. Din acel an el devine titularul Parohiei Greco-Catolice din Craidorolț. Iată

ce mărturisește părintele Dumitru Mureșan, într-una din declarațiile sale din dosarele de urmărire penală, păstrate la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității¹: „Am fost fugăr și ascuns la mine acasă, și în pod. Apoi la credincioși, ca Fechet Andrei, zis Endre, care era vecin cu mine, apoi la Mureșan Gheorghe din Craidorolț, Pinte Terezia, văduvă, Moisan Ioan, Crișan Gheorghe, Suci Traian, Balint Mihai, Pop Gheorghe, văduva Fărcaș Floare, Pop Nicolae, toți din Craidorolț.”²

El relatează ce activitate a întreprins în lunile iunie și iulie a anului 1948: „Am primit o circulară de la Episcopia noastră, care era semnată de episcopul dr. Varleriu Traian Frențiu și în care ni se aducea la cunoștință că episcopatul ortodox român a făcut o invitație către Biserica Unită, în vederea unificării. Ni se arată, în circulară, că noi uniții trebuie să rămânem ferm pe poziția de greco-catolici, că trebuie citită în fața credincioșilor...”, „Am făcut acest lucru, iar eu i-am îndemnat pe credincioși să nu se lapede de credința lor, deoarece și eu voi fi pe poziție și nu mă voi lepăda de credința mea...”³

A urmat apoi, în luna august 1948, exercițiile spirituale pentru preoți, ocazie potrivită pentru aceștia de a se întâlni cu episcopul lor. Legat de aceste evenimente, adică de exercițiile spirituale din anul 1948, părintele Dumitru Mureșan spune următoarele: „... cu care ocazie de la colegi am auzit că în seria trecută a preoților care au fost la exerciții li s-au adus la cunoștință încuviințarea episcopului Valeriu Traian Frențiu, în cazul când va fi împiedicat să servească preotul în biserică, pot să servească Sf. Liturghii în afara bisericii...”⁴ „... În anul 1948, când am auzit că la Alba Iulia a avut loc adunarea în legătură cu fapta unificării, în cadrul parohiei Craidorolț am dus o activitate împotriva acestei unificări, am îndemnat la rezistență... S-a ajuns că nu a aderat la ortodocși aproape nimeni, numai cei cu funcții publice.”⁵ Este simplu de înțeles că nici cei menționați de părintele Dumitru Mureșan în declarațiile sale de la Securitate, n-ar fi aderat la ortodoxie, dacă n-ar fi fost obligați, fiind amenințați că în caz contrar, vor fi dați afară din serviciu, iar fiii lor exmatriculați din școli sau facultăți. Pr. Mureșan spune, în continuare, în declarațiile sale: „... După 1948, în calitate de fugăr, am continuat activitatea mea clandestină catolică... Am celebrat Sf. liturghii la casele credincioșilor unde eram ascuns, am făcut liturghii la Moisan Ioan, Mureșan Gheorghe (Bihu), Crișan Gheorghe”... „M-am întâlnit cu părintele pensionar Gael Ilarie, apoi m-a vizitat Pr. Gavril Mureșan din comuna Sânmiclăuș.”⁶

Continuând studiul declarațiilor din anchetele lungi date în fața securiștilor, constatăm că umilințelor și batjocurilor la care au fost supuși preoții greco-catolici, a fost supus și preotul Dumitru Mureșan, care avea de întreținut o familie destul de numeroasă. Din acestea reiese apoi, că el a fost ajutat materialicește de părintele vicar general, prepozitul capitular al Oradiei, Augustin Maghiar, născut la Sanislău, mort în închisoarea din Sighet, al cărui nume așteaptă să fie pus la loc de cinste în panteonul de eroi ai bisericii sale. Tot în perioada respectivă, 1948 – 1950, preotul Dumitru Mureșan, după cum reiese din declarațiile sale, s-a întâlnit și cu alți preoți din rezistența greco-catolică a acelei perioade. Amintim între aceștia pe părintele Gavril Mureșan din comuna Sânmiclăuș, precum și pe Gheorghe Oros din satul Pișcari și Victor Fanea din Eriu Sâncrai.

Începând cu anul 1953, părintele Dumitru Mureșan se stabilește la Oradea „...În 1956, iulie sau august, am venit la Craidorolț și-am luat legătura cu Pr. Setel...” (Preotul Aurel Setel s-a născut la Tohat, Maramureș. În *Șematismul Diecezei Greco-Catolice de Maramureș* din 1936, la pagina 159, preotul Setel este pomenit ca teolog absolvent n.n.). „...Setel a afirmat că el nu poate face nimic în sensul acesta...” (Adică, să întocmească un tabel nominal cu credincioșii greco-catolici din Craidorolț, care se realizează la memoriul celor trei episcopi, Rusu, Hossu și Bălan n.n.). „...Comitetul parohial (cu care părintele Dumitru Mureșan a luat legătura n.n.) a fost de acord cu întocmirea unui tabel nominal cu

¹ Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Dos. I 264573, vol. 1; Dos. P 015071, vol. 3, p. 5, 9, 62, 63, 66-70, 72, vol. 7, passim

² *Ibidem*

³ *Ibidem*

⁴ *Ibidem*

⁵ *Ibidem*

⁶ *Ibidem*

credincioșii din Craidorolț pentru revenire la Biserica Greco-Catolică, comitetul parohial fiind format din: Roman Vasile, Izvor Vasile, Crișan Petru, care au semnat cererea făcută de mine, au luat ei apoi cereri și le-au dus pe la casele oamenilor.”

Este vorba, așa cum am arătat, de memoriul din 1956, al celor trei episcopi din „garda veche”, rămași după ce au trecut prin infernul închisorii de la Sighet, Alexandru Rusu al Maramureșului și Mitropolit al Blajului din 1946, nerecunoscut de Guvernul Petru Groza, Iuliu Hossu al Clujului și Gherlei și Ioan Bălan al Lugojului, la care au aderat credincioșii din Craidorolț, apoi cei din Pișcolt și din alte localități. După spusele părintelui Dumitru Mureșan la Craidorolț s-au adunat, în două zile „... în jur de 250 – 300 de semnături. Am mers și eu, personal, pe la diferiți credincioși: Suci Traian, Pop Gheorghe, Otravă Leontin. Listele, în două zile, au fost înaintate de mine, prin poștă, Consiliului de Miniștri.”

Listele aveau următorul cuprins:

„Subsemnații credincioși greco-catolici ai Parohiei Craidorolț, vă rugăm să bine voți a aproba libera profesare a cultului nostru greco-catolic și a reda libertate episcopilor noștri canonici... etc. etc. Am comunicat lista trimisă preoților Coriolan Tămâian și Stan Gavril, iar lui Tămâian i-am arătat detailat.” scrie părintele Dumitru Mureșan în continuare într-o declarație a sa⁸. Înaintarea către minister a acestor liste, din Craidorolț și din alte comune, ca spre exemplu Pișcolt, s-a lăsat cu numeroase arestări și condamnări; în cazul prezentat aici este vorba de cunoscutul „Lot Tămâian”. Iată membrii „lotului” și sentințele de condamnare a lor:

1. Dr. Pr. Coriolan Tămâian (1904-1990), canonic, rector al Academiei Teologice din Oradea, Vicar general, Ordinarius, numit episcop auxiliar al Episcopului Dr. Valeriu Traian Frentiu, condamnat la 25 de ani de temniță grea.

2. Pr. Eugen Foișor, secretar episcopal, condamnat la muncă silnică pe viață.

3. Pr. Teodor Dărăban, preot la Petrani, județul Bihor, și Pișcolt, județul Satu Mare. Condamnat la 25 de ani de temniță grea.

4. Pr. Dumitru Mureșan, paroh la Craidorolț, condamnat la 25 de ani de temniță grea.

5. Pr. Dr. Virgil Maxim, profesor de teologie la Oradea, condamnat la 20 de ani.

6. Pr. Ioan Tăutu, paroh la Borod, județul Bihor, condamnat la 18 ani de închisoare.

7. Pr. Gheorghe Mangra, economul Seminarului Greco-Catolic din Oradea, condamnat la 15 ani.

8. Ciarnău Iosif, laic, credincios greco-catolic din Pișcolt, condamnat la 12 ani de închisoare.

9. Varga Iosif, laic, credincios greco-catolic din Pișcolt, condamnat la 12 ani de închisoare.

10. Naghi Andrei, laic, credincios greco-catolic din Pișcolt, condamnat la 12 ani de închisoare.

11. Cialinschi Gheorghe, laic, credincios greco-catolic din Pișcolt, condamnat la 10 ani de închisoare.

12. Cosma Ioan, laic, credincios greco-catolic din Pișcolt, condamnat la 10 ani de închisoare.

13. Hossu Ioan, laic, credincios greco-catolic din Pișcolt, condamnat la 10 ani de închisoare⁹.

Așternând pe hârtie aceste pagini de istorie bisericească locală, nu putem să nu ne gândim la cuvintele Sf. Apostol Pavel, din epistola către evrei, capitolul 13, versetul 7: „Fraților, aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; privind la sfârșitul vieții lor, să le urmați credința.” Rostind aceste cuvinte ne aducem aminte de aceia care, prin vorbă și faptă, ne-au făcut cunoscută învățătura lui Cristos.

⁷ Ibidem

⁸ Ibidem

⁹ Ibidem